

Saku kiriku altarikatted

2026. aasta nelipühal, 24. mail pühitseti Saku Toomase kirikus punane altarikate. Sellega lõppes neli ja pool aastat väldanud loomeprotsess, mille tulemusel täienes kiriku interjäär neljas liturgilises toonis gobeläänvaipadega.

Intervjuus räägib altarivaipade autor, gobeläänikunstnik **Tiina Puhkan** Saku kiriku altarivaipade loomisest ning arutleb laiemalt gobeläänikunsti olemuse, ajaloo ja tuleviku üle.

Sa oled varem teinud kirikutekstiile näiteks Kaarli, Jaani ja Kose kirikutele, mis on ajaloolise, klassikalise interjööriga. Saku Toomase kirik on aga arhitektuuriliselt hoopis teist moodi, kaasaegne ja valgusküllane. Kuidas see moodne interjäär Sind inspireeris?

Ausalt öeldes ma olen suur traditsioonide austaja ja kõik moodsad ehitised, ei tundu mulle alati ilusad. Kui Saku kogudus minuga 2021. aasta septembris ühendust võttis ja palus just minul teha kogu kirikutekstiilide

komplekti, siis ma alguses suhtusin sellesse ettepanekusse suure pelgusega. Et kas ma ikka olen nõus seda tegema, sellisesse kaasaegsesse ruumi ja veel kõikides värvides. Ütleme nii, et mul oli ikka kõrge tunne. Aga alati tuleb käia kohapeal. Kui sa oled seal ruumis sees, siis see ruum ikkagi hakkab sind kuidagi toetama või kõnetama. Läksin kohapeale ja see ruum oli hästi ilus, hea valgusega ja kuidagi sõbralik.

Kohapeal olles tundus alguses küll, et Saku kiriku saali ei olegi tekstiile vaja. Tegu on moodsa kirikuga ja moodsates ruumides ju eriti tekstiile ei kasutata. Ei kirikutes ega kodudes. Kodudes on põrandaküte ja pakettaknad, kellele neid tekstiile vaja.

Tekstiilidel on läbi ajaloo olnud väga-väga

suur tähtsus ruumi meeleolu loojana. Isegi kui sa ei vaja teda tõmbetuule vastu või külma pörandu vastu, siis ta loob mingi väga erilise aura enda ümber. Kui mõelda idamaa vaipadele ja telkidele, seal on tekstiilide lähedal alati inimesed. Või lennukist maha tulevate presidendile, kellele laotatakse vaip jalgade ette. Tekstiil omab mingit erilist aurasid ja on väga hinnaline olnud läbi aegade. Eriti kui mõelda käsitöö tegemisele ja traditsioonidele.

Saku kiriku õpetaja oli tol ajal Norrast Eestisse tulnud misjonär Magne Mølster. Põhjamaades on suured traditsioonid seoses kirikukunstiga. Seal ei ole ükski kaasaegne kirik küllalt sisustatud, kui puuduvad kirikutekstiilid. Magne kindlameelsus, et ka Saku kiriku interjööris peavad ikkagi tekstiili elemendid olema, saigi lõpuks otsustavaks. Leppisime kokku, et sellesse ruumi ei pane neid liiga palju – ei ole vaja katta pulti ja kantslit seal ei olegi. Teeme katted ainult altarile ehk kõige tähtsamale kohale. Nüüd kui altarivaip on saalis, siis annab see küll sellise saatva tooni teenistusele. Ma arvan, et ta on seal oma kohal.

Sinu kunstniku käekiri on omapärane ja äratuntav. Kas ja kuidas Sa kohandasid oma käekirja selle moodsa sakraalruumiga?

Muidugi on moodne kirik teistmoodi kui keskaja kirik või historitsistlik kirik. Saku kiriku altarivaipade tegemisel ma proovisin endas leida seda nurgelist külge. Kes on minu loominguga kursis, teavad, et minu teema on lehekesed, lillekesed ja kõrrekesed. Seepärast ma alguses imestunult küsisin Saku koguduselt, et kas ikka päriselt tahate, et just mina selle töö võtan. Tagantjärele mõeldes oli see väga hea, et nad just mind valisid. Kunstnikule on vajalikud teistmoodi lahendused, et ta saaks ise ka areneda.

Tihtilugu öeldakse, et tellimus ahistab või

tellijaga suhtlemine on raske, aga Saku kogudusega oli minul äärmiselt hea ja lihtne suhelda tänu Piiale. Ta teadis täpselt, mida on vaja, ja oskas vaadata kavandeid. Ma pakun alati mitu kavandit välja ja nende hulgast õige kavand leida on päris suur vaev inimesele, kes iga päev ei tegele sellega. Aga seda tellimustööd oli rõõm teha.

Tegelikult oli kogu Saku kiriku interjäär ise nagu üks suur tellija. 2000 aastat kiriku traditsioone annavad juba teatud suuna. Kirikutekstiilid on ka sisu mõttes piirangutega, sest neil on omad traditsioonilised sümbolid, mida on vaja kujutada.

Kui Saku kirik on interjööri teistsugune, siis kas seal oli ka vaipade kavandite teistsuguseid piiranguid, millega Sa pidid arvestama?

Saku puhul oli huvitav see, et põhjamaise traditsiooni kohaselt ei pidanud rist olema nii selgelt tekstiilidel välja toodud. Näiteks, kui ma olen vaadanud Soome televisioonist sealseid teenistusi, siis seal ei ole kusagil risti ning kõik on rõõmsad. Saku kiriku jaoks sain kavandid suhteliselt vabalt teha, võib-olla isegi abstraktsionistlikumalt kui teistes kirikutes. Lisaks mõjutas ka kohalik kirikuõpetaja, kes tõi sinna kaasa sellist põhjamaist vaimsust, et kõik ei pea olema nii nagu alati.

Tegelikult ma pelgan risti kujundit oma töös. Seda mitte rahvakunstis ega vöö- või kindakirjades, aga rist on seotud iidsete maagiliste märkidega. Kuna mina olen ikkagi lillede, liblikate ja uduse pinna tegija, et siis nii konkreetne kujund nagu rist, on minu jaoks keeruline teha. Keeruline on teha nii, et see oleks selge kujund ja kogudus jääks rahule, aga samas oleks see sümbol elav ja minu looming jääks iseendaks. Sellise lähenemise leidmine võtab mul päris kaua aega. Et teha traditsiooniline rist aga nii, et ta tuleks ikkagi minu hingest - vaat see on ülesanne, mida ma püüan lahendada iga

kord järjekindlalt.

Saku kirikus oli mul tunne, et kui ma oleks altarikatted ka päris ilma ristita teinud, ei oleks midagi hullu juhtunud. Aga mulle endale oli see ikkagi väljakutse – mõtlesin, et kui ma olen juba teemaga seotud, siis ma ei peaks seda pelgama. Ma ei tea kust see pelgus tuleb.

Äkki see ei olegi pelgus, vaid hoopis aukartus nii tähendusrikka sümboli ees?

Võib-olla on tõesti aukartus. Rist lihtsalt sisaldab nii kohutavalt palju. Ta võib olla lihtsalt väike kõlks, aga ta võib sisaldada maad ja taevast ja horisonti, silmapiiri ühendavat sõlmumiskohta. Saku paastuaja violetse katte puhul on rist seotud kannatusega ja pingelise ootusega, aga ma tahtsin seda teha nii, et lootus ei kaoks. See on minu arust väga oluline, et risti motiivil oleks sügavus. Seepärast tegin violetsele vaibale risti virvendusega.

Foto: Saku kiriku violetse altarikatte õnnistamine.

Mulle meeldib vaadata merd, et kuidas meri virvendab ja sädeleb. Ma olen mereäärne tüdruk. Kui merd mõnda aega vaadata, siis annab see sulle mingi sisemise valguse. Otse päikesesse ei saa vaadata, aga kui vaatad päikese virvendust veel, siis see virvendus jääb sinu sisse virvendama mõneks ajaks. Ja see on hea tunne.

Sellepärast kasutan kulda ja hõbedat oma tekstiilides. Kulda ja hõbedat on kirikutekstiilides traditsiooniliselt ikka kasutatud. Aga mina kasutan veel seetõttu, et keskajakirikud ei ole väga hästi valgustatud. Kui on hämar ruum, ütleme üks tõrvik või küünal põleb, siis sellises hämaruses punane läheb väga tumedaks varjuks ja violetne mustaks. Aga kui seal on natuke kulda või hõbedat sisse kootud, siis nad refleksina hakkavad särama tekstiili sees ja toovad värvid esile.

Saku kirikus on altarimaali asemel kasutusel tekstiilikunstnik Maasike Maasiku suur ristivaip. Kuidas Sa suutsid enda teosed nii kenasti tema vaibaga sobitama panna? Kõik Sinu neli vaipa moodustavad Maasiku vaibaga ühtse terviku.

See oli üks tingimus ka, et altarikatted peavad Maasiku vaibaga sobituma. Toonane kirikuõpetaja Magne alguses isegi ütles, et rohelises vaibas võiks üks sinine ruut ka olla, kuna Maasiku vaip on sinine. Aga lõpuks ta leppis olukorraga. Sinine ruut oleks olnud rohelises vaibas võõrkeha, aga ma tõmbasin mõne rohelise ruudu sinakas-roheliseks, et niimoodi haakuks.

Ega ma otseselt näpuga järke rohkem ei ajanud kui, et minu kavandid juba olemasoleva vaibaga klapiks. Maasiku suur ristivaip mõjub niivõrd tugevalt, et ta läheb sulle nagu vereringesse. Tööd tehes sa ei mõtle sellele, aga kuidagi ta jääb sulle niimoodi hinge mängima ja helisema. Lõpuks on see kokku sobitamine tunnetuslik.

Kunstnikele on omane selline tunnetuse tekkimine. Aga kui tellijal on ka see tunnetus, siis see on suur rikkus. Minul oli Saku kirikuga väga hea koostööd teha – kui tavaliselt ei ole liiga palju inimesi, kellega suhelda, siis Sakus olid Piia ja Magne, kellega ma sain arutada mitu korda. Kirikuõpetaja Magnega näiteks poolteist

tundi arutasime neid kavandeid, see ei ole üldse tavapärane.

Foto: Viimasena, 2026. mais valminud punane altarikate Maasike Maasiku ristivaiba taustal.

Sa tegid Saku kirikusse kokku neli altari vaipa – roheline, valge, violetse ja punase. Millise vaiba loomine oli Sinu jaoks kõige keerulisem?

Mulle väga meeldib valgega tegeleda. Mulle tundub, et valges on kõik värvid ja faktuurid sees, loodusvalgest kuni läikiva siidvalge ja

hõbedani, isegi kullani. Saku valgesse vaipa ma panin nii hõbedat kui kulda. Kuld on just risti juures.

Aga ma pean ütlema, et kõige raskem oli tulla vastu kirikuõpetaja soovile, et valgel vaibal oleks kujutatud Saku kiriku kaitsepühaku Tooma risti. Valge katte kavand oli lennuline, selline suleline, tiivuline ja õhuline. Selle juurde sobiva risti välja töötamine oli suur väljakutse. Sinna ei sobinud algne indiapärane Toomase rist oma pungas otstega ja minu ristid olid jälle hästi askeetlikud ja lihtsad, mille otsad hajusid üldse ära ega tekitanud Tooma risti sarnast atmosfääri.

Need läksid vastuollu, aga minule on õpetatud koolis, et kõik peab olema ühes stiilis hoitud, siis on teos hästi loetav. Isegi kui vaataja ei saa aru, millest teos räägib, siis tänu ühtsele stiilile ja heale kompositsioonile, on ta siiski hingeliselt vastuvõetav.

Selle ristiga ma nägin küll vaeva, et ta oleks erilisem kui tavaliselt ja meenutaks ikkagi Tooma risti. Ma arvan, et lõpuks sain sellega hästi hakkama.

Foto: Saku kiriku valge altarikate, mille ülaosas on kujutatud Toomase risti.

Foto: Püha Toomast India Chennai ringkonnas asuvas Püha Toomase kirikus. Allikas Wikipedia.

https://en.wikipedia.org/wiki/Saint_Thomas_Christian_cross

Foto: Saku kiriku interjäär enne altarivaipade kasutusele võtmist. Altari klaasist esipaneelil on Saku kiriku pühaku Toomase risti kujutis. Toomase ristile on iseloomulikud ümarad, vahel ka pungasid meenutavad otsad.

Kas sümbolid on tekstiilikunstis tavaliselt tähtsal kohal? Või kerkivad olulisena esile vaid kirikutekstiilide puhul?

Tekstiilikunstis, aga ka kunstis laiemalt, on väga tähtis kujundi jõud. Mina enda aega ei raiska lihtsalt selleks, et sõrmed käiksid. Minu töö peab midagi ütleva. Kujundil, isegi kui ta on lihtne, peab olema metafoorne staatus. Midagi sa selle kujundi alltekstina ütled. Nagu luuletuses või poeetilises tekstis ei ole kõik üks ühele võetav. Kui teosel on kujutatud näiteks hekk ja tool, siis see ei ole lihtsalt hekk ja tool. Selle taga on mingi seisund, meeleolu, igatsus, mingi hoidmise vajadus või ilu tõlgendus. Ma arvan, et meie elu on niigi komplitseeritud ja keeruline. Kunst aitab maailma mõista, aru saada, et maailmas on midagi ilusat ja head. Maailm on selline, nagu ta on, aga kunstnikel on vastutus inimesi toetada ja aidata elada.

Ilu on väga tähtis, et maailmas oleks ilusat ja head. Ilu on muidugi väga sügav mõiste minu jaoks. On oluline vahe, et kas on ilustatud või ilus, kas on kaunistatud või kaunis. Üks on tehtud ilustamise pärast, aga teine niivõrd sügav, et kerkib ise asjade olemusest pinnale. Just seda ilu tahan panna enda töödesse.

Arvan, kirikutekstiilid peavad ka toetama kiriklikku rituaali ja toetama kirikuõpetajat jutluse juures. Saku kirikus on väga ilusad kõrged aknad, millest on avarad vaated puudele ja taevale. Aga ikkagi vahel silm otsib tekstiili värvist ja selle kujundist tuge.

Milline neist neljast vaibast Sulle endale kõige rohkem meeldib?

Väga raske on enda lapsi võrrelda. Aga võib-olla kui ma esimese, roheline vaiba sain valmis, siis kogudusest Piia ja Magne, kellega ma koos töötasin, olid väga rõõmsad. See tegi ka mind rõõmsaks. Ma nägin, et kõik see suur eeltöö on end ära tasunud.

Me tegime igale vaibale mitu kavandite vooru. Seejärel tööjoonise proovimine, millega ma alati käin kohapeal ruumis, et midagi suurendamise tõttu ei hakkaks häirima. Tööjoonisele olen kohapeal ka

mõne detaili juurde lisanud ja laiust-pikkust kohendanud, nagu rätsepatöö. Kui vaip lõpuks oma kohale saab, siis loksub kõik paika. Sinnamaani on kogu aeg pinge, et kas ikka on kõik õigesti läinud.

Foto: Tiina Puhkan violetse altarikatte tööjoonist täiendamas.

Teine oluline hetk, mis meenub on see, et punane kate sobis lõpuks niivõrd hästi Maasike Maasiku sinistes toonides vaibaga.

Need kaks on väga tugeva rõõmsa emotsiooniga mälestust.

Võib-olla see peabki nii olema, et valge kate on seotud väga pühaliku meeleoluga ja ei pea nii lõkerdama. Violetne kate ei pea ka tekitama sellist tohutut meeleolu, vaid on mõtlik ja diskreetne. Võib-olla isegi teatud kurbust tekitav. Roheline ja punane on tekitanud rohkem rõõmsamaid hetki.

Kokkuvõttes ma arvan, et see komplekt sai tervik, ja mul on väga hea meel, et Saku kogudus kõik need värvid tellis.

Sinu vaibad on tehtud gobeläntehtnikas. Kindlasti huvitab lugejaid ka kuidas sellise peene vaiba tegemine üldse käib. Palun räägi lähemalt, mis tehnika gobelään täpsemalt on?

Paljud peavad gobelääniks hoopis teatud kangast, sest vene kirjanduse kaudu on tulnud kasutusele mõiste *tkan gobelen* - gobeläänkangas ehk žakardkangas. Selline kangas on spetsiaalsetel žakardtelgedel tehtud, tavaliselt rikkalikult ornameenteeritud. Žakardtelgi hakati kasutama juba 1800-ndate alguses ja selle kasutamine levis kiiresti massidesse.

Gobelään on väga aeganõudev, mistõttu oli see hinnaline ning seda said endale lubada vaid kirikud ja kloostrid või valitsejad ja mõisnikud. Hinnalisuse tõttu hakatigi seda 19. sajandil asendama ornamentide ja lillemustriliste pabertapeetide või žakardkangaga, millega kaeti terveid seinu.

Tegelikult on gobelään aastatuhandeid vana tehnika, kujunenud sajandite jooksul välja põimtehnikast. Eriti hoogustus selle tehnika areng 14. sajandil Prantsusmaal. Gobelään on käsitsi lõimede vahele põimitud koelõngadega tehnoloogia, millega saab luua maalilisi efekte. Meil Eestis on gobeläänitraditsioon päris tugev, kuigi tegijaid jääb järjest vähemaks. Kahjuks ei käi selline aeganõudev tehnika enam kaasaegse elutempoga sünkroonis.

Gobelääniga sarnane tehnika on pindpõime, mis on tulnud Skandinaavia ja Soome kaudu meie rannikualadele ning kasutusel Eestis rahvakunstis juba väga ammustest aegadest. Pindpõime puhul põimitakse samamoodi lõngad lõimede vahele aga ei kasutata maalilisi efekte. Seal on kasutusel kindlad kujundid, näiteks ristikesed, sakikesed ja muud rahvakunstile omased kujundid. Näiteks tehti sellises tehnikas meie rahvakunstis saani- ja voodivaibad umbes 18. sajandi algusest või keskpaigast kuni 20. sajandi alguseni.

Pindpõime ja gobelään on mõlemad väga toredad põimetehnikad, aga gobeläänile on omased just maalilised efektid. Sageli tõmmatakse selle tehnika puhul paralleeli maalikunstiga. Näiteks hiljuti külastas mind üks huviline, kes vaatas mu töid ja ütles, et „Tõeline lõngamaal“. Aga tegelikult on need kaks erinevat asja. Maalikunstis saab lõuendi vajadusel üle käia, kasvõi mitu korda kui on vaja. Aga gobeläänis seda teha ei saa. Sul peab olema väga hästi läbitöötatud kavand ning pead seda täpselt kogu aeg jälgima. Kavand on väga tähtis. Mul on olnud väga tugev ja hea õpetaja, Maasike Maasik, kes süvendatult õpetas, kuidas kavandiga töötada, kuidas oma ideid lõpuni viia ja mitte kaotada kavandiga kannatust.

Kannatlikkusest rääkides, siis ma kujutan ette, et lisaks kavandi tegemisele on gobelääni kudumine ka selline, mis nõuab ikka väga palju aega ja püsivust?

Nõuab ikka, kudumine toimub ju millimeeter-millimeetri haaval. Vahel isegi vähem - poole millimeetri haaval. Edasi liikumine sõltub sellest, kui paksu lõnga kasutate. Minu arvates ei ole gobelääni puhul tehnoloogia peensus või lõnga jämedus oluline. Tähtis on see, kuidas sa võimalikult hästi väljendaks enda kavandit. Oluline on õige tunnetus, et see sõnum, mida sa kavandiga öelda tahtsid, oleks hiljem tööst välja loetav. Selles mõttes on tehnoloogia abivahend, kuigi tähtis abivahend. Aga ta ei ole ju kõik.

Tänapäeval õpetatakse väga palju erinevaid tehnoloogiaid. Mind on ka kutsutud ja pakutud erinevaid uusi koolitusi. Siis ma mõtlen, et gobeläänitehnoloogia ei ole minu jaoks end veel ammendanud. Kui ma tõesti vajan mõnd muud vaheldust, siis ma tikin, varem olen ka viltinud ja maalinud siidikangaid. Tegelikult teatakse mind kui siidimaalijat, kuigi ma pole seda enam aastaid teinud.

Minu arvamus on, et tehnoloogia üksi ei tee mitte midagi. Oluline on see, mida sa

väljendada tahad. Ühtpidi on gobeläänitehnoloogia ju lihtsalt üks sõrmedega põimimine ja hästi lihtne. Aga kui seda tegema hakkad, siis saad aru, et soovitud tulemuse saavutamine on kuidagi väga keeruline. Vahel räägime gobeläänitegijatega omavahel, et: "Miks ma üldse arvasin, et ma oskan seda kududa?" Või arutlen enda õpetaja Maasike Maasikuga, et: "No näe, ise mõtlesime sellise kavandi välja, nüüd ei oska teha." Ehk gobelääni kudumisel on sellised nüansid, mida on võimatu sõnades kirjeldada.

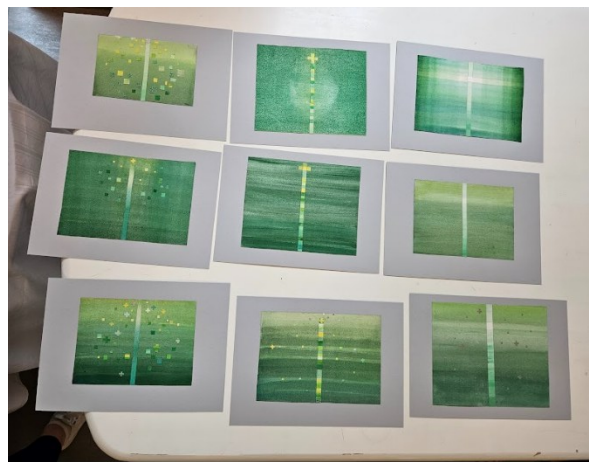

Foto: Valik roheline altarikatte kavandeid.

Kas erinevate gobeläänikunstnike tööd tulevad tehniliselt ühte moodi või on erinevatel kudujatel enda käekiri ja kudumise tehnika?

Õpetatakse ikka üldiselt seda tehnikat ühtemoodi, näiteks kui tihedalt lõime panna. Aga lõpuks on ikka nii, et isegi lõimetihedus on kuduja käekirja osa. On mingid pisikesed nüansid kudumise juures, mis käekirja tekitavad. Näiteks kuidas sa alustad või lõpetad uut lõngaotsa, mis võib tekitada just erilise vaibapinna. Niimoodi leiutatakse oma variant sellest tehnoloogiast. Ja nii tekivad just kõige väärtuslikumad tööd.

Mina õppisin eriala kokku viis aastat, millest kaks semestrit tegelesime ainult gobelääniga ehk terve aasta. Selle aja jooksul ikka jõuab midagi omandada. Lihttelgedel kudumisega

puutusin muidugi kokku juba esimesel aastal ja sealt saingi aru, et minu jaoks on väga orgaaniline protsess, kui sõrmed punuvad. Paistab, et ma olen rohkem tekstiilikunstile kalduv inimene. See lihtsalt kuidagi sobib, isegi imestan. Vahel ma susserdan mõne tööga pikka aega ning mõtlen, et midagi niikuinii välja ei tule. Siis aga lõikan otsad maha ja vaatan, et kõik läks ikka õigesti ja tuli välja just selline nagu plaanisin.

Kas gobeläänitehnoloogia juures on riske ka? Kui midagi läheb ikka täitsa valesti, kas siis saab üles harutada?

Gobeläänikudujatel on oma riskitunnetus ehk on juba kujunenud selline aeglane ja ettevaatlik lähenemine. Kui midagi läheb valesti, siis muuta on keeruline. Mõni vahel lõikab tüki välja, aga see on väga riskantne, sest võid lõime katki teha. Mina sellist välja lõikamist ei ole kunagi teinud, aga kui on ikka täitsa hädavariant, siis olen natuke üle tikkinud.

Gobelään paistab ikka väga keeruline tehnika. Mis Sind selle tehnika juures ikkagi hoiab?

Sel tehnoloogial on tõesti omad keerukused – kuidas ma ikkagi selle õige tulemuse saavutan, millised materjalid valin, kust lõngad saan, kas ma lõime saan. Näiteks head lõime liigub praegu väga vähe. Välismaalt ei saa ka tellida, sest siis ei saa ise käega katsuda ega sobivuses kindel olla.

Aga kõige keerukam minu jaoks on ikkagi kavandi tegemine ehk idee välja töötamine. Kõige raskem on see, et su peakolus midagi liiguks. Tavaliselt visualiseerid ideed oma peas aga kavandil tuleb välja teistsugune. Mõned teevad kavandit suure rõõmuga ja mängeldes. Mina võin mängeldes alustada, aga jõuan tavaliselt sellesse punkti, kus ma olen endast kõik andnud, aga ikka ei ole see õige. Siis ma lähen endast välja ja just see on see punkt, kus minust tuleb see õige idee välja.

Ehk Sinul siis sünnivad parimad tööd just pingeolukorras?

Jah, seda võib öelda küll. Aga see on hästi raske seisund. Vahel see niinimetatud ülepinge hetk ei tulegi ja sellest on mul hiljem kahju. Ma hakkan kahtlema, et kas lõpptulemus tuli ikkagi piisavalt hea? Kas ma nägin piisavalt vaeva? Tavaliselt on see hetk vajalik.

Aga kui sa küsisid, et mis mind selle tehnoloogia juures hoiab, siis pean ütleva, et kui ma koon, siis ma tehnoloogiale praktiliselt ei mõtle. Kõik kokku on tervikprotsess, mis haarab keha, hinge ja vaimu. Keha selles mõttes, et sõrmed käivad ja silmad näevad. Sa tunnetad seda. Vaatad kavandit seal kõrval ja tööjoonist ning oled enda vaimus sellega kaasas. Sa ei mõtle eraldi tehnikale. Kogu protsess on nii loomulik minu olemusele, et järelikult on mul piisavalt kannatlikkust.

Pean ütleva, et igapäevastes eluasjades mul võib-olla vahel napib kannatlikkust. Aga kudumise jaoks ei saa kannatlikkust kaotada, selle jaoks mul jätkub pikka meelt. Ma lähen iga päev seda tegema, ma ei lükka seda kõrvale, et äkki homme on parem päev. Kui mul on suurem töö pooleli ja pikk kudumise periood, siis ma lähen närviliseks, kui jäävad pausid. Ma vajan seda oma ellu. Minu jaoks on gobelääni tegemine eluviis, nagu mediteerimine mõnede jaoks. See on nagu seisundi muutus. Ilmselt on see kõikide kunstnikega nii, vahet pole kas maalivad või teevad skulptuuri, neil kõigil tekib selline omamoodi seisund.

Räägi palun veel lähemalt ühe gobelääni loomise protsessist? Kuidas see otsast lõpuni ikkagi toimub? Kuidas näiteks Saku vaipade loomise ja kudumise protsess tervikuna oli?

Protsess ise algab kavandi loomisega. Kavandi tegemine võib olla kiirem ja aeglasem. Kirikutekstiilidel on omad

sümboolikad ja peab otsima just selle kiriku ja selle tekstiili jaoks õiget nüanssi. Näiteks Saku kiriku viimane vaip oli punane. Punane nagu tuli. Punaseid on sadu erinevaid toone. Kuidas leida just sinna sobiv õige punaste varjund, kus oleks just need õiged tule keelte varjundid. Selle punase vaiba puhul läks õige ja hea kavandi jõudmiseni ikka päris palju aega.

Punase vaiba kavand sai vahepeal isegi täiesti ümber tehtud?

Jah, selle kavand sai täiesti ära muudetud. Esimene ei olnud ikka õige, kuigi olin ka seda juba mitu korda muutnud ja täiendanud. Kurb tunne oli ikkagi sees. Aga kui lõpuks tuleb see õige, siis on endale ka tegelikult üllatus – nagu millegi sünd. Vahel on kavandi loomine nagu jalgpalli mäng, kus nad muudkui triblavad, triblavad, triblavad, vaatad seda ja mõtled, et kui igav. Aga siis järsku, täitsa üllatuslikult, lüüakse värav ja sa röömustad. See on täpselt samamoodi, et sa pead kogu aeg proovima, proovima, proovima ja siis tulebki see õige mõte. Teistel võib-olla on teisiti ja lihtsamalt, aga minul ei ole. Saku punase vaiba kavandiga läks kokku kolm nädalat, mis oli selle töö kohta ikka väga pikk aeg.

Ja siis hakkab kudumine. Kudumise aeg sõltub töö suurusest. Saku vaipade puhul läks kudumiseks kuus kuni kaheksa kuud. Kui on väiksemad katted, näiteks kirikusse kantslikatted, siis kulub umbes kaks kuud.

Kord küsis üks poiss, kes pani näitusele üles minu rohelist hekiga vaipa, mis on minu üks suuremaid töid, et kui kaua ma seda tegin. Ütlesin, et kaheksa kuud. Ta mõtles ja küsis: „Kas iga päev kaheksa tundi?“ Aga vaata, see ei ole selline töö. Sa võid proovida teha kaheksa tundi, aga siis sa lihtsalt hakkad imelikke asju seal tegema. Sest su vaim väsib ära ja su selg väsib ära ja su kere väsib ära ja su silmad väsivad ära. Kudumine on paras koormus kehaasendile ja silmadele.

Kui pikalt siis järjest kududa jaksab?

Kui mõne töö tähtajaga on kiire, siis ma olen teinud kaheksatunniseid tööpäevi. Aga see on keeruline. Näiteks Kaarli kiriku tekstiilid tahtsin ise kindlasti konkreetseks ajaks valmis saada, siis tegin ühel korral isegi 16 tundi järjest. Aga sellise pingutuse võtab keha pärast tagasi. Paremini on teha umbes kuus tundi päevas, siis saan normaalse tempoga teha.

Tänapäeval ainult gobelääni kudumisega kahjuks ära ei ela. Mul on päevased tegemised ja tööd ka, lisaks koolitunnid. Tavaliselt hakkangi õhtul umbes poole kuue ajal kuduma ja siis kaheteistkümne ajal lõpetan.

Rääkisid enne, et sobivat lõime on viimasel ajal keeruline saada. Milliseid materjale gobelääni tegemiseks on üldse vaja ja kust Sa neid saad?

Materjalid muuseas dikteerivad päris palju. Just selles mõttes, et millist materjali on saada. Näiteks Saku valge vaiba jaoks oli mul üks tohutult tore lõng, aga mida oli liiga vähe. Väga palju loeb lõngakeerd. Sellel valgel lõngal oli ilus tugev keerd ja see andis hästi ilusa pinna. Ja kuna see lõppes otsa, siis ma leiutasin teistest lõngadest sarnase kokku. Võõras silm ei näe seda vahet, aga ma ei olnud sellega kududes enam nii õnnelik.

Sobivaid lõngu on viimasel ajal päris raske saada. Lõngu ma ise ei värvi. Enamik lõngapoode on ära kadunud. Seepärast käin taaskasutuse poodidest enda värvipaletti täiendamas. Sealt leiab ikka mõne lõngakera või vihikese, mis on natuke roosakam punane, natukene soojem punane, madarapunast. Mõnikord hoopis roheliste varjundid, nii nagu mul neid värve on olnud vaja. Sedasi on mul on päris suur palett käes. Aga kõige huvitavam on see, et kui sa uut vaipa hakkad tegema, siis seda lõnga on just kõige vähem, mis selle kavandi jaoks on

kõige parem. Vahel vahetame ka kolleegidega lõnga.

Peamiselt ma kasutan villast lõnga ja linast lõime. Mina koon linase lõime sisse. Ma olen kunagi selliselt alustanud ja pole seda muutnud. Olen vist väga konservatiivne inimene. Aga linane lõim mulle meeldib, sest linasel lõimel on teatud jäikus, mis paneb vaiba hästi istuma. Just altarivaiba juures on see oluline. Puuvillane lõim on pehmem kududa ja siis on vaip ise ka pehmem, venib rohkem. Kuid linase lõime puhul ei saa nii kaugele üles välja kududa. Mul on vertikaalraam kudumiseks. Päril kõrgel, kus lõimed muutuvad lühemaks ehk distants valmivast vaibast kuni kinnituse ääreni on lühike ja lõimede pinge suur, ei saa sõrmi enam hästi vahele panna. Aga linane meeldib mulle, tema karmus ja selle kontrastiks villaste lõngade elastsus, soojus, selline loomulikkus.

Lisaks segan sisse läikivaid materjale. Näiteks viskooslõnga, mida ka enam eriti kusagilt ei leia, aga millel on ilus siidi läige.

Kas materjalide valikut dikteerib ka see millise tekstiiliga on tegemist? Kas näiteks kirikusse tekstiide tegemisel on mingi materjal eelistatud või välistatud?

Kirikutekstiilidesse püüan segada matti ja läikivat, mis teeb pinna elavaks ja tekitab nüansse. Üldse vabaloomingus olen seda jälginud. Kui võimalik, siis kasutan naturaalseid kiude, nad tunduvad mulle kuidagi ausamad ja õiglasemad ja õilsamad. Aga kui mõni polüester on väga ilus ja sobib, siis kasutan seda ka. Ütlen siis, et „Olgu, tule kampa!“.

Ma mõnes mõttes hingestan materjali. Kui neid lõngu vaatan, siis kohe saan aru: okei, see sobib gobelääniks, see on sokkideks, see on hoopis kampsuniks hea. Vaatan nende keerdu ja saan aru, kas tal on see niisugune teatud teravus või jäikus, siis see sobib gobelääniks. Ta ei tohi olla selline

pehme, vaid sihuke kargem, terasem, niisugune, mis vaatab sulle punnis silmadega teraselt otsa. Minu lõngad on omamoodi isiksused, animeerin neid oma meeles. Üliõpilastele õpetan ka seda, et proovige saada aru nendest, et milleks nad tahavad saada. Aga tuleb lasta ka vigu teha. Proovilapi peal näed kohe ära, et vot nüüd see on ilus pind, aga see on vatine ja suretatud pind. Sellisest lõngast paremat saa, tema tahab hoopis mütsiks saada.

Sa kasutad enda töödes ka tihti kulla ja hõbeda sädelusega lõngu? Mis materjali ja võtteid Sa selle jaoks kasutad?

Need on erinevad niidid, mida olen aja jooksul siit-sealt ostnud. Näiteks Saku valge vaiba sisse kudusin hõbedat. Selle jaoks ostsin eraldi täismetall lõnga, mille sees jookseb puuvillane sisu, aga peal on päris metall, alumiinium. Ma varem ei ole seda kasutanud, loodan, et see aja jooksul ei määri ega oksüdeeru. Materjale valides tuleb sellega arvestada, et kiriku gobeläänide eluiga on väga pikk. Loodan, et saja aasta pärast näevad nad ikka samasugused välja. Näiteks päris hõbedat ei saagi kasutada, sest aja jooksul hõbe oksüdeerub. Kulda on aga aegade jooksul tekstiilides rohkem kasutatud, sest kullaga ei juhtu midagi.

Sakulased on oma uue kiriku üle uhked ning lisaks jumalateenistustele toimub tihti kontserte, konverentse ja muid sündmusi. Mida Te soovite, et üks tavaline inimene tunneks, kui ta astub kirikusaali ja tõstab pilgu Teie loodud altarivaibale?

Tavaline inimene? See tähendab siis selline nagu mina. Ma olen ise peljanud pühakotta sisse astuda lihtsalt sisseastumise pärast – see on üks vastuoluline asi. Ma ei ole ühegi koguduse liige. Aga ma olen professionaalne tekstiilikunstnik, kes on seda teemat aastaid uurinud. Minu esimene kirikutekstiili tellimus oli niivõrd ammu. Marju Raabe, keda kahjuks enam ei ole, pöördus minu poole, kui

Tallinna Jaani kirikule sooviti uusi tekstiile tellida. Esimene Jaani kiriku tekstiil valmis 2008. aastal.

Tookord oli minu esimene reaktsioon ikka "Ei!". Aga siis mõtlesin järele, et olen ju professionaalne tekstiilikunstnik – mis see siis ära ei ole! Ma pöördusin nõu saamiseks oma hea õpetaja ja kolleegi Maasike Maasiku poole. Maasike on teinud ju absoluutselt kõike kirikutele. Tema kinnitas, et ma saan hakkama – uurigu ma põhjalikult sümbolikat, see on väga sügav teema.

Ja ma ikka uurisin ka. Minu esimene kirikutekstiil oli roheline. Rohelise puhul on tähtis kasvamine ja roheluse tähtsus, aga seal on tohutult palju variatsioone, mida sa võid nende roheliste lehtedega kujutada. Minule on hingelähedane puu, juba maast madalast. Mul on vana õunapuu aias ja siin lähedal on suured tammed. Puu on nagu vana sõber. "Ilmapuu" on Põhjamaade traditsioonis nii oluline. Ka Saku roheline tekstiil peal on mul konstruktivistlikul moel kujutatud ilmaratas või maailmapuu koos risti kujundiga.

Aga kui mõelda, et kuidas siis see tavaline inimene peab end tundma? Näiteks nagu mina, kes võib-olla tunneb, et seisab sellest rituaalist veel kõrval. Et ta võib-olla kunagi tahaks kogudusse kuuluda – või ei tahakski, aga ta tuleks palvetundi või lihtsalt kirikuruumi. Vaataks kevadel sisse toodud nelipühakaski või jõuluajal kuuske, et saada seda meeleolu. Või kuulaks, kuidas orelit harjutatakse. Et see oleks lihtsalt vaikne koht. See on nagu lähed vaikusesse.

Mina olen nõukogude aja laps ja *pro forma* pole ennast leeritanud. Aga ma loodan, et olen ikka ka Jumala laps. Nagu see tavaline inimene, kes kirikusse läheb.

Ma olen vanu kirikutekstiile vaadanud. Need on väga hinnalised. Kuid kõik need ristikujundid ja viinamarjalehed on nii

Foto: Saku kiriku roheline altarikate.

heraldilised, et sa pead piltkirja väga hästi tundma, et seda lugeda. Mõnes mõttes on minu jaoks nii, et tahaks uksest sisse minna, aga ei julge – vaatan nagu läbi lukuaugu. Aga kui kirikutekstiil või kirikukunst laiemalt kõnetaks sellel sümbolisel tasandil ja jätaks sisse sõbraliku, sooja ja toetava impulsi või elutunnetuse? Siis julgeks juba sisse astuda.

Kui minu töid vaadata, siis need kõik on pehmete pindade ja piirjoontega. Pehme piirjoon ei riiva sind nii valusalt, kui sa sealt mööda lähed – see laseb pehmelt sisse minna. Minu tehtud kirikutekstiilid võiksid

julgustada kirikusse tulema ja seal olema. Ma tahan, et need tekstiilid oleksid julgustavad ja kõnetaksid kaasaegset inimest, isegi kui nad lähevad vanasse kirikusse. Kaasaegne kirikuinimene, ka see, kes ajaloolisi traditsioone tunnetab, on ikkagi praeguses hetkes. Minu tehtud tekstiilid peavad rääkima ka tulevikule.

Ma ei tea kas "tavalist inimest" üldse maailmas olemas on, inimesed on kõik erinevad. Aga kui ma võtan, et *mina* olen see tavaline inimene, siis ma vajaksin seda tunnet, et ma kuulun siia ja ma võin siia ruumi tulla. Nendes gobeläänkatetes võikski olla see sõnum: "Jah, tule-tule, sa kuulud siia." See kutse. Et ole siin lähedal. Inimene igatseb seda, mida ta hingeliselt kõige rohkem vajab.

Millist tagasisidet Sa oled Saku kirikusse tehtud loomingule juba saanud?

Ma olen saanud aru, et inimesed on tekstiilidega rahul ja õnnelikud. Saku kirikul on sidemed Norraga ja sealt on käinud Sakus mitmed delegatsioonid. Norra inimesed oskavad väga hinnata käsitöötähtsusi – nad on selles rohkem kodus, nad oskavad hinnata kirikutekstiile, nende tähendust ja vajadust. Selline tagasiside teeb ka mind rõõmsaks.

Kunstitööde puhul on sageli nii, et teed antud hetkel endast kõik oleneva ja lepid sellega, et sa oled ekslik inimene – lihtsalt hetkel paremini välja ei tulnud. Kuna gobelään valmib pika aja jooksul, siis võib juhtuda nii, nagu Saku punase kirikutekstiiliga, alustad tööd ja poole kudumise peal leiad, et tuvi on vale. Siis tuleb töö joonis maha võtta ja proovida joonistada uus tuvi. Niimoodi töö ise õpetab ja kasvatab.

Ühe altarikatte valmimine on päris pikk aeg, nagu rääkisime siis umbes pool aastat ja rohkem. Selle pika perioodi jooksul jõuab sinu endaga, nii hingeliselt kui elus üldse, juhtuda asju, mis muudavad su seisundit.

Foto: Saku kiriku punase altarikatte kudumine.

Kavandist tuleb muidugi kinni hoida, aga kuidas sa seda interpreteerid, sõltub täiesti ajast. Aeg puudutab inimesi – seda rääkis meile koolis juba minu õpetaja Maasike Maasik. Ma ei osanud seda siis tähele panna, aga praegu vanemana panen seda kogu aeg tähele. Kõik mis elus toimub puudutab sind ja jõuab ka lõngadesse.

Ma olen meie varasemast vestlusest aru saanud, et isegi aastaajad ja ilm mõjutavad tulemust?

Jah, isegi need puudutavad. Kõige rohkem mõjutab ikkagi see valgus, mis aastaegade ja ilmaga kaasa tuleb. Samuti mõjutavad meeleolumuutused, mis tulevad sündmustest elus või tervisest.

Ma haigena ei suuda kududa. Negatiivset energiat ma töösse ei koo. Saku kogudusega koostöö on olnud hea, sest ei ole absoluutselt mingi tempot peal. Teen rahulikult. Selline tohutult rahulikult tegemise võimalus on vajalik, et töösse läheks ainult positiivne energia. Palavikus või haigena ei saa kududa, sa jääd lihtsalt veel haigemaks. Ja see energia, mis vaiba sisse läheb, ei ole siis õige. Ma olen kasutanud Saku vaipade kudumiseks ainult häid hetki.

Mõnikord on jäänud ka pikemad perioodid vahele, kus ei saa kududa, sest on muud sündmused või pole lihtsalt võimalik teha. Aga samas ei saa ka lõputult seda head

tunnet ootama jääda. Tuleb ikka tööd edasi teha ja küll see hea tunne tuleb töö käigus. Muidugi kui enesetunne on täitsa allpool nulli, siis ei ole mõtet sellisesse väärtuslikku asja seda negatiivset sisse kududa. Negatiivset saab teistes tehnoloogiates teha, näiteks maalikunstis ennast välja elada. Gobelään on rafineeritud pingutus.

Nüüd, mil Saku kiriku terviklik komplekt on valmis, siis mis on Sinu järgmine loominguline väljakutse?

Olen alustanud uut tellimust. See on keskaegsele Kose kirikule. Nad on Kosel hästi tähelepanelikud, toimekad ja vaprad. Ütlevad: „Teeme ikka punase ka!“ Mul on sinna juba varem violetne ja roheline tehtud. Nad on nüüd kannatlikult oodanud kuni ma Saku kiriku tekstiilidega tegelesin.

Foto: Kose punane kirikutekstiil.

Tellimus on hea, sest tunnend ennast vajalikuna, see annab eneseväärikuse. Aga kogu aeg ei saa seda teha. Tellimustööd lähevad paremini, kui saad vahepeal teha vabaloomingut.

Mul natuke viibis Saku punane ka, sest ma

võtsin osa tekstiili aastanäitustest. Mul on üks gobelääni raam ja kui seal on lõim peal, siis ma teist gobelääni samal ajal kududa ei saa. Seetõttu tegin aastanäitusele midagi hoopis teises tehnoloogias. Selline vaheldus annabki uue hingamise, millega saab värskendatult tellimustööd edasi teha.

Igal juhul on need kaks eri poolust – üks on töö, mida väga vajatakse, ja teine on see, mida sa vahel kunstnikuna ise vajad. Näiteks vestelda kolleegidega aastanäitustel. Vaadata kuidas näitusetööd vestlevad omavahel. Need on paralleelsed liinid, mis on vajalikud ja lükkavad üksteist tagant.

Kirikutekstiilide kavandamine on mulle hingeliselt andnud suurema üldistuse väljenduslaadis ja isegi teatava askeetlikkuse, sest üldiselt ma armastan enda töödes igasuguseid peenemaid detaile, mis võivad ajada asjad kirjuks. Kirikutekstiilide loomisel otsin suurt üldistust ja ühte sümbolit, mis mõjuks mõjusa metafoorina. See annab mulle jõu või hingelise kerguse. Niimoodi nad mõjutavad üksteist. Kui teed vahepeal midagi muud ja mõtled teistmoodi, siis see annab tellimustööle ka värskuse sisse ja teeb protsessi toredaks. Üldiselt ma kahte suurt asja paralleelselt ei tee. Aastanäitused on olnud sellised väiksemad sutsakad vahepeal.

Kas Sul on mõni loominguline unistus ka? Teos, mida tahaksid kunagi luua ilma igasuguste raamide või tellimusteta?

Ma soovin, et inimesed hakkaksid gobeläänvaipu laiemas mõttes uuesti hindama. Et kodudes oleksid gobeläänid. Neid kasutatakse vahel küll, aga see võiks uuesti trendiks tulla.

Koolis õppides öeldi mulle tihtilugu, et ma olen liiga illustratiivne. Kui ma õppisin 80ndate teises pooles, oli trend teha abstraktsemalt, kasutada kujundikeelt. Minu puhul räägiti, et ma illustreerin. Minu poeg on

graafik ja illustraator – ma ei ole küll öelnud, et ta peab minu unistusi teoks tegema, aga ma ise armastan pildiraamatuid. Mitte ainult lasteraamatuid, vaid ka täiskasvanute luuleraamatuid, kus on pildid. Tihti vaatan ilusaid kunstialbumeid ja pilte. Võib-olla mingi selline asi võiks olla unistuseks. Aga ma enam tugevalt ei unista. Ei oska unistada.

Mõtlen hoopis niimoodi, et oleksin hingeliselt rahulikum ja võtaksin vastu kõik võimalused, mis armas Jumal annab. Lihtsalt oleksin avatud nendele. Ja unistan sellest, et ma ei ütleks asjadele kohe "ei". Ma ikkagi pelgan uusi asju.

Väga suuri formaate ma ei ole elus teinud ja ma arvan, et selles elus ei teegi. Minu suurimad teosed on olnud umbes 1,40 x 1,10 m või 1,20 meetrit, nii palju kui minu raamist välja tuleb. Võib-olla minu unistus on see, et suudaksin teha ühe hästi suure, samas peene tundega vaiba. Et keegi vajaks sellist vaipa, mul oleks stipendium, võiksin seda kududa näiteks kolm aastat, saaksin kunstnikupalka ja teeksin selle ootamatult ilusa ja suure vaiba. Niimoodi võin unistada, aga kas see unistus mulle tingimata vajalik on? Võib-olla see, mida on vaja, tuleb sulle iseenesest kätte.

Tiina Puhkanit intervjueeris 12. juunil 2026. aastal Saku koguduse liige Piia Viks-Binsol.

Intervjuu põhjal on avaldatud artikkel Eesti Tekstiilikunstnike Liidu väljaandes „Koiliblikas“ ning Saku valla ajalehes „Saku Sõnumid“.

Fotode autorid on Tiina Puhkan, Miia Triin Binsol ja Piia Viks-Binsol.